

به نام خدا

نام درس: توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

نام مدرس: دکتر علی اشراقی

نگاه اجمالی به درس

هدف اصلی از این درس، آشنا ساختن دانشجویان با مفاهیم کلیدی رشد و توسعه اقتصادی است. به طور کلی، مفاهیمی چون برنامه ریزی برای توسعه و نیز شناسایی چالشهای منحصر بفرد کشورهای در حال توسعه، همچون ایران، در محور مباحث این درس هستند. دانشجویان در طی این درس با ماهیت فرآیندی و چندبعدی بودن توسعه آشنا میشوند و رویکرد نوینی از جایگاه و عاملیت افراد در جامعه و مباحث مرتبط با توسعه پیدا خواهند کرد.

اهداف و خروجی های آموزشی مورد نظر

- ایجاد درک از مفهوم رشد و توسعه اقتصادی و نقد تکامل تاریخی الگوهای مرتبط با آن
- پرورش مهارتهای مفهومی در حوزه توسعه و ایجاد توانایی جهت الگوسازی اقتضایی
- تقویت توانایی دانشجویان در عملیاتی سازی مفاهیم نظری توسعه از طریق مجموعه از مهارتهای تحلیلی و کاربردی
- ترسیم و بازشناسی جایگاه بین رشته ای مدیریت توسعه

منابع مطالعاتی و آموزشی مرتبط با مدیریت توسعه

گسترده‌گی و پیچیدگی مبحث توسعه منجر به تولید مجموعه ای متنوع از کتابهای درسی و پژوهشی مرتبط با رشد و توسعه اقتصادی شده است. با توجه به تمرکز بر بعد انسانی و اجتماعی توسعه، کتابها و مقالاتی به عنوان منابع درس انتخاب شده اند که در راستای این هدف میباشند. در طول ترم تحصیلی متناسب با جزئیات سرفصلها، منابع تفکیک شده و مرتبط با موضوعات کلیدی درس معرفی خواهند گردید. در ذیل برخی از کتابها و مقالات کلیدی مرتبط معرفی میگردند:

- توسعه اقتصادی، تالیف مایکل تودارو و استیفن اسمیت، ترجمه وحید محمودی، نشر نگاه دانش.
- آسیب شناسی توسعه اقتصادی در ایران، تالیف غلامعباس مصلی نژاد، نشر قومس.
- توسعه به مثابه آزادی، تالیف آمارتیا سن، ترجمه وحید محمودی، نشر دانشگاه تهران.
- اقتصاد شناسی توسعه نیافتگی، تالیف: دیوید کولمن و فردریک نیکسون، ترجمه: غلامرضا آزاد، نشر: وثقی.
- مدارهای توسعه نیافتگی در اقتصاد ایران، تالیف: دکتر حسین عظیمی آرانی، نشر: نی.
- درآمدی بر نظریه اسلامی پیشرفت اقتصادی، به اهتمام حجت‌الله نیکی ملکی و علی حاجی‌خانی، نشر کتابدار.
- *The Great Escape: Health, Wealth and the Origins of Inequality*, Angus Deaton, Princeton Uni Press.
- *Research Skills for Policy and Development*, Alan Thomas and Giles Mohan, SAGE Publications.
- اشراقی، علی، محمودی، وحید، پورعزت، علی اصغر. (۱۳۹۰) الگوسازی رابطه میان قابلیت افراد و حکومت الکترونیک، اقتصاد تطبیقی. ایمانی‌راد، مرتضی (۱۳۷۲) نظام اطلاعاتی و توسعه اقتصادی، اطلاعات سیاسی - اقتصادی.
- جهانیان، ن. (۱۳۷۷) تحول مفهوم توسعه و ارتباط آن با دین، قبسات.
- دینی ترکمانی، علی (۱۳۸۵) تبیین افول سرمایه اجتماعی، رفاه اجتماعی.
- سبحانی، حسن (۱۳۷۶) استخراج الگوی توسعه اقتصادی در اسلام از راه شبیه سازی ایده نیازهای اساسی، اطلاعات سیاسی - اقتصادی.
- محمودی، وحید (۱۳۸۸) توانمندی انسانی و توسعه، اطلاعات سیاسی - اقتصادی.
- محمودی، وحید، صمیمی‌فر، سیدقاسم (۱۳۸۴) مفهوم و روش های سنجش و اندازه گیری فقر و نابرابری/ فقر قابلیت، رفاه اجتماعی.
- مؤمنی، فرشاد، امینی‌میلانی، مینو (۱۳۹۰) توانمندی و توسعه پایدار در برنامه سوم و چهارم توسعه ایران با رویکرد آمارتیا سن، رفاه اجتماعی.
- نوری‌نایینی، محمدسعید (۱۳۸۳) بازخوانی اندیشه های آمارتیا سن در توسعه و آزادی تبیینی ایرانی از نگرشهای آمارتیا سن، راهبرد.

مروری بر سرفصلهای درس

در خلال بحثهای درس طیف گسترده و متنوعی از مباحث توسعه و رشد ارائه خواهد شد که برخی از مهمترین آنها عبارتند از:

- توسعه چیست؟ مدیریت توسعه چه معنا می دهد و چرا باید آن را مطالعه کرد؟
- رویکردهای گوناگون به توسعه چه هستند؟ توسعه ابزار است یا هدف؟ نقش محوری فقر و نابرابری در تفکر توسعه ای.
- دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی هر کدام چه نسبتی با توسعه دارند؟ نقش نهادها در مسیر توسعه چیست؟
- روابط قدرت در مدیریت توسعه چگونه شکل میگرد؟ نیاز به بازتعریف مفهوم توسعه بر اساس عاملیت و قابلیت انسانی.
- مروری ماهیت فرآیندی و چندبعدی توسعه: ثروت، سلامت، فناوری و محیطزیست.

ساختار ارزیابی درس

ارزیابی این درس از طریق یک پروژه کلاسی (مجموعاً ۴۰ درصد) و امتحان پایان ترم (۶۰ درصد) صورت میگرد. پروژه کلاسی تحت عنوان یک فعالیت عملی و گروهی تحت عنوان «توسعه همین اطراف» طراحی شده است که نتیجه آن در قالب یک گزارش و فایل ارائه دریافت خواهد شد. گزارش نهایی باید در سه قسمت اصلی روایت، تفسیر و نقد، تنظیم گردد. امتحان پایان ترم شامل دو قسمت سئوالات (۵ سؤال، ۱۰ نمره) و یک تحلیل مطالعه موردی تحلیلی (۲ نمره) خواهد بود.

برخی از سرفصلهای اصلی در ارائه درس

- ✓ مقدمه ای بر مفهوم توسعه و اهمیت مطالعه آن
- ✓ جایگاه رشد، پیشرفت و توسعه در اقتصاد
- ✓ مروری بر نظریات کلاسیک رشد و توسعه اقتصادی
- ✓ بازیگران کلیدی و مسائل اساسی در توسعه
- ✓ فقر، نابرابری و چرخه باطل عقب ماندگی
- ✓ هفته هفتم: رویکردهای نوین به مساله توسعه و نابرابری
- ✓ ماهیت چندبعدی و فرآیندی توسعه
- ✓ بازشناخت نقش نهادها و فرهنگ در توسعه
- ✓ توسعه انسان محور و جایگاه قابلیت و انتخاب
- ✓ مروری بر تاریخچه توسعه در ایران و الزامات برنامه ریزی اقتصادی

امتحان پایان ترم درس توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

منابع مورد استفاده در طراحی سئوالات

- توسعه اقتصادی، تالیف: مایکل تودارو و استفین اسمیت، ترجمه: وحید محمودی، نشر: نگاه دانش.
  - فصل اول؛ فصل سوم؛ فصل پنجم (صص ۲۱۹-۲۶۴)؛ فصل یازدهم
- توسعه به مثابه آزادی، تالیف: آمارتیاسن، ترجمه: وحید محمودی، نشر: دانشگاه تهران.
  - صفحات ۱۷ - ۲۶؛ ۱۲۷ - ۱۳۱؛ ۱۰۷ - ۱۱۶
- مدارهای توسعه نیافتگی در اقتصاد ایران، تالیف: دکتر حسین عظیمی آرانی، نشر: نی.
  - صفحات ۱۷۳-۱۹۳: توسعه، فرهنگ و آموزش

نمونه سئوالات

۱. ماهیت اقتصاد توسعه، به عنوان یک شاخه از علم، چیست؟
۲. با بیان ارزشهای محوری در توسعه، یک تعریف انتقادی از توسعه ارائه دهید.
۳. عبارت «اقتصاد یک نظام اجتماعی» را تشریح کرده و بیان نمایید این نوع نگرش چه کمکی در حل مسائل توسعه خواهد کرد.
۴. رویکردهای کلاسیک به توسعه اقتصادی را نام برده و هر یک را مختصراً شرح دهید.
۵. مزایا و کاستی های نظریه «مراحل رشد روسو» را بیان نمایید؟
۶. مولفه های اصلی در رشد اقتصادی چیستند؟
۷. نقش متفاوت پیشرفت فناوری را در کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته تحلیل نمایید.
۸. نقش متفاوت و محدودیتهای «نظام اقتصادی بازار محور» را در کشورهای در حال توسعه تحلیل نمایید.
۹. با ترسیم «درخت توسعه اقتصادی»، جایگاه آموزش و فرهنگ را در توسعه اقتصادی ایران به طور کامل شرح دهید.
۱۰. در رویکرد قابلیت مطرح شده است که «توسعه آن هنگام محقق میشود که عوامل اساسی ضدآزادی از بین برود». ضمن توضیح معنای خاص آزادی در این دیدمان، توضیح دهید از چه طریقی میتوان توسعه را به مثابه حذف نآزادیهها بازتعریف کرد.
۱۱. آیا اساساً توسعه «برنامه پذیر» است؟ ضمن تشریح دلایل تاریخی اهمیت برنامه ریزی، سه رویکرد عمده به برنامه ریزی برای توسعه را شرح دهید.
۱۲. بازیگران اصلی در حوزه اقتصاد چه کسانی هستند؟
۱۳. ضمن ترسیم نمودار «نسخ شناسی کالاها»، بیان نمایید چرا داشتن یک بخش سوم قدرتمند از ضروریات توسعه است.
۱۴. سه فرآیند سیاسی کلیدی که در موفقیت سیاستگذارپهای توسعه نقش حیاتی بازی میکنند را توضیح دهید.
۱۵. انواع فقر (مطلق، نسبی و قابلیتی) را بطرو کامل و با ذکر نمونه تشریح نمایید.